

SIYOSIY TAHLILDA MUAMMO QO'YISH VA GIPOTEZA ISHLAB CHIQISH TEXNOLOGIYASI

MARJONA ABDUJABBOROVA

O'zbekiston Milliy universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti

“Siyosatshunoslik” yo'nalishi

3-bosqich talabasi

abdujabborova2007@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada siyosiy tahlil jarayonida ilmiy va amaliy muammolarni to'g'ri qo'yish hamda metodologik jihatdan asoslangan gipotezalarni ishlab chiqish texnologiyasi tahlil qilingan. Tadqiqotda siyosiy muammoni identifikatsiya qilish, uni konseptuallashtirish va empirik tekshiriluvchan gipotezalarga transformatsiya qilishning tizimli mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, siyosiy jarayonlarni prognozlashtirish va qaror qabul qilish samaradorligini oshirishda sabab-oqibat aloqadorliklarini aniqlashning uslubiy poydevorlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, mantiqiy-strukturalik tahlil va gipotezalarni shakllantirish texnologiyalaridan foydalanish siyosatshunoslikda analitik xulosalarning aniqligi va amaliy siyosat uchun tavsiyalarning ishonchliligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etishi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: siyosiy tahlil, muammo qo'yish, gipoteza, metodologiya, siyosiy tadqiqotlar, konseptuallashtirish, sabab-oqibat aloqadorligi, qaror qabul qilish, analitik texnologiyalar.

Аннотация: В данной статье исследуется технология постановки научных и практических проблем, а также разработки методологически обоснованных гипотез в процессе политического анализа. В исследовании раскрываются системные механизмы идентификации политических проблем,

их концептуализации и трансформации в эмпирически проверяемые гипотезы. Особое внимание уделено методологическим основам выявления причинно-следственных связей для повышения точности прогнозирования политических процессов и эффективности принятия управленческих решений. Согласно результатам исследования, применение логико-структурного анализа и технологий формулирования гипотез имеет важное научно-практическое значение для повышения достоверности аналитических выводов и надежности рекомендаций для публичной политики.

Ключевые слова: *политический анализ, постановка проблемы, гипотеза, методология, политические исследования, концептуализация, причинно-следственные связи, принятие решений, аналитические технологии.*

Abstract: *This article examines the methodology and technology of problem formulation and the development of sound research hypotheses within political analysis. The study highlights systemic mechanisms for identifying political issues, conceptualizing them, and transforming them into empirically testable hypotheses. Furthermore, it substantiates the methodological foundations for establishing causal relationships to improve the accuracy of political forecasting and the quality of decision-making processes. The findings demonstrate that employing logical-structural analysis and structured hypothesis generation technologies plays a critical role in enhancing the academic rigor of analytical conclusions and the reliability of policy recommendations.*

Keywords: *political analysis, problem formulation, hypothesis generation, methodology, political research, conceptualization, causal inferences, decision-making, analytical technologies.*

Kirish

Zamonaviy siyosiy jarayonlarning shiddatli rivojlanishi, geosiyosiy noaniqliklar va ijtimoiy-siyosiy tizimlarning ko'p omilliligi siyosiy tahlil (*political analysis*) metodologiyasini doimiy ravishda takomillashtirishni talab etmoqda. Siyosiy tadqiqotlarning ilmiy qimmatli va amaliy jihatdan samarador bo'lishi, eng

avvalo, tahlil qilinayotgan ob'ekt doirasida muammoning to'g'ri qo'yilishi hamda mantiqan puxta gipotezalarning shakllantirilishiga bog'liq. Amaliyotda ko'pincha siyosiy muammoni noto'g'ri identifikatsiya qilish yoki uni shunchaki yuza alomatlar (simptomlar) darajasida baholash butun bir tahliliy jarayonning asossiz xulosalarga olib kelishiga hamda samarasiz siyosiy qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'ladi [1].

Siyosiy tahlilda muammo qo'yish va gipoteza ishlab chiqish texnologiyasi shunchaki nazariy g'oyalar to'plami emas, balki siyosiy hodisalarning yashirin sabab-oqibat aloqadorliklarini aniqlash, indikatorlarni to'g'ri tanlash va kelajakdagi trendlarni prognozlashtirishning konseptual vositasi hisoblanadi. Gipotezalarni empirik tekshiriluvchan shaklda shakllantirish tadqiqotchiga obyektiv va xolis xulosalarga kelish, shuningdek, davlat boshqaruvi va siyosiy institutlar uchun ishonchli tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi [2]. Shu bilan birga, zamonaviy siyosatshunoslikda analitik vositalar va raqamli ma'lumotlar oqimining ortishi muammolarni konseptuallashtirish hamda Gipoteza–Ma'lumot–Tahlil zanjirini to'g'ri yo'lga qo'yish zaruriyatini yanada oshirmoqda [3]. Shu nuqtai nazardan, siyosiy tahlil jarayonida ilmiy va amaliy muammolarni to'g'ri qo'yish, ularni metodologik jihatdan shakllantirish hamda asosli gipotezalarni ishlab chiqishning analitik mexanizmlarini chuqur tadqiq etish muhim dolzarblik kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Siyosiy tahlilda muammo qo'yish va gipoteza shakllantirish masalasi zamonaviy siyosatshunoslik va ijtimoiy fanlar metodologiyasining markazida turadi. Klassik ijtimoiy tadqiqotlar metodologiyasida King, Keohane va Verba (1994) siyosiy hodisalarni ilmiy o'rganishda ilmiy xulosa chiqarish (*scientific inference*) uchun, eng avvalo, aniq tadqiqot savoli va empirik raddiyatga uchray oladigan (falsifikatsiyalanuvchi) gipotezalarni shakllantirish zarurligini asoslab bergan [2].

Siyosiy tahlil va davlat siyosatini baholash (*Public Policy Analysis*) yo'nalishida Dunn (2018) muammoni shakllantirishni (*problem structuring*) tahlil jarayonining eng muhim bosqichi deb hisoblaydi. Uning ta'kidlashicha, tahlilchilar tez-tez "uchinchi turdagi xatolik"ga (*Type III error*) yo'l qo'yishadi, ya'ni noto'g'ri

qo'yilgan muammoga to'g'ri yechim izlashadi [3]. Bardach va Patashnik (2020) esa o'zlarining "Sakkiz bosqichli yo'l" (*Eightfold Path*) konseptual modelida muammoni ta'riflashda uni shunchaki salbiy oqibat sifatida emas, balki muayyan yetishmovchilik yoki ortiqchalik nuqtai nazaridan miqdoriy ko'rsatkichlarda ifodalashni taklif etadi [1].

Gipoteza ishlab chiqish texnologiyasiga to'xtalganda, George va Bennett (2005) sifat tahlili usullarida (*qualitative research*) sabab-oqibat zanjirini (*process tracing*) aniqlash uchun muqobil gipotezalarni (*alternative hypotheses*) bir vaqtning o'zida test qilish zarurligini uqtirishadi [4]. Mintrom (2012) esa amaliy siyosiy tahlilda gipotezaning konstruktivligi va siyosat subyektlari uchun tushunarli hamda amalda qo'llanilishi mumkin bo'lgan tavsiyalarga transformatsiya bo'lish imkoniyatiga alohida e'tibor qaratadi [5].

Ushbu tadqiqotda siyosiy tahlilda muammo qo'yish va gipoteza ishlab chiqishning samarali mexanizmlarini aniqlash maqsadida quyidagi ilmiy-metodologik usullardan foydalanildi:

- Tizimli va mantiqiy-struktural tahlil: Siyosiy muammoni shakllantirishdan tortib amaliy gipotezagacha bo'lgan bosqichlar bir butun tizimli jarayn sifatida o'rganildi.
- Qiyosiy-konseptual tahlil: Siyosiy tahlilga oid xalqaro metodologik yondashuvlar (Dunn, Bardach, King va boshqalar) hamda ularning amaliy qo'llanilish imkoniyatlari taqqoslandi.
- Sabab-oqibat zanjiri tahlili (*Causal Inference*): Siyosiy jarayonlarda bog'liq va bog'liqsiz o'zgaruvchilar o'rtasidagi aloqadorlikni gipotezada aks ettirish mexanizmlari tahlil qilindi.

Muhokama va natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, siyosiy tahlilda muammoni to'g'ri qo'yish va gipoteza shakllantirish o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan uchta asosiy analitik bosqichni o'z ichiga oladi:

Siyosiy tahlilning analitik arxitekturasini

1. Muammoni identifikatsiya qilish
2. O'zgaruvchilarni konseptuallashtirish
3. Gipotezani operatsionalizatsiya qilish.

1. Muammoni identifikatsiya qilish va chegaralash

Siyosiy tahlilda muammo — bu mavjud holat hamda ko'zlangan maqsad o'rtasidagi tafovutdir. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, muammoni to'g'ri qo'yish uchun tahlilchi quyidagi uchta elementni aniq belgilab olishi lozim:

- Simptom va sabab o'rtasidagi farq: Siyosiy barqarorsizlik yoki namoyishlar bu simptom bo'lib, uning tub sababi institutsional samarasizlik yoki ijtimoiy tengsizlik bo'lishi mumkin.
- Miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari: Muammo aniq raqamlar yoki sifat o'zgarishlari orqali ifodalanishi kerak (masalan, "davlat xizmatlaridan qoniqish darajasining 15% ga tushishi").

2. O'zgaruvchilar va sabab-oqibat aloqadorligi

Siyosiy gipoteza — bu ikki yoki undan ortiq o'zgaruvchilar o'rtasidagi mantiqiy taxmindir. Gipotezani sifatli shakllantirish uchun o'zgaruvchilar aniq ajratilishi lozim:

O'zgaruvchi turi	Tushunchasi	Siyosiy tahlildagi misol
Bog'liqsiz o'zgaruvchi (X) (Sabab)	Siyosiy jarayonga ta'sir ko'rsatuvchi mustaqil omil	Saylov tizimidagi islohotlar (Proporsional tizimga o'tish)
Bog'liq sabab (Y) (Oqibat)	<i>X ta'sirida o'zgaruvchi siyosiy natija</i>	Partiyalarning parlamentdagi fraksiyalar soni va rang-barangligi
Oraliq o'zgaruvchi (Z) (Vositachi)	X va Y o'rtasidagi bog'lovchi omil.	Saylovchilarning siyosiy madaniyati va faolligi

3. Gipotezani operatsionalizatsiya qilish texnologiyasi

Gipoteza quyidagi uchta asosiy mezon bo'yicha tekshirilishi kerak:

1. Falsifikatsiyalanuvchanlik (Popper mezoniga ko'ra): Gipotezani rad etish imkonini beradigan empirik ma'lumotlar mavjud bo'lishi shart.
2. Aniq yo'nalishga egalik: "Ta'sir qiladi" emas, balki "Oshiradi", "Kamaytiradi" yoki "Cheklaydi" kabi aniq yo'nalish ko'rsatilishi lozim.
3. Empirik tekshiriluvchanlik: Gipotezani tasdiqlash yoki rad etish uchun ma'lumotlar (*data*) bazasini yig'ish imkoniyati bo'lishi kerak.

Xulosa

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, siyosiy tahlilda muammo qo'yish va gipoteza ishlab chiqish texnologiyasi analitik faoliyatning eng ma'suliyatli bosqichi hisoblanadi. Muammoning noto'g'ri qo'yilishi va yuzaki gipotezalar nafaqat ilmiy tahlil xolisligiga putur etkazadi, balki davlat boshqaruvida noto'g'ri siyosiy qarorlar qabul qilinishiga va resurslarning besamar sarflanishiga olib keladi.

Siyosiy tahlil sifatini va qaror qabul qilish samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

1. Analitik markazlarda "Problem Structuring" bosqichini institutsionallashtirish: Siyosiy va ma'muriy qarorlar qabul qilishdan oldin muammoning ildizlarini va muqobil gipotezalarni tahlil qiluvchi mantiqiy-struktural sxemalardan keng foydalanish.
2. Ko'p omilli va muqobil gipotezalar metodikasini joriy etish: Siyosiy hodisalarni baholashda bitta gipoteza bilan cheklanib qolmasdan, kamida 2–3 ta muqobil gipotezani (*competing hypotheses*) parallel ravishda empirik testdan o'tkazish amaliyotini rivojlantirish.
3. Data-driven (ma'lumotlarga asoslangan) tahlilni kuchaytirish: Gipotezalarni operatsionalizatsiya qilishda raqamli indikatorlar va sifat ko'rsatkichlaridan foydalanish ko'lamini kengaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Bardach, E., & Patashnik, E. M. (2020). *A Practical Guide for Policy Analysis: The Eightfold Path to More Effective Problem Solving* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: CQ Press / SAGE Publications.

2. King, G., Keohane, R. O., & Verba, S. (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
3. Dunn, W. N. (2018). *Public Policy Analysis: An Integrated Approach* (6th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315181226>
4. George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.
5. Mintrom, M. (2012). *Contemporary Policy Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
6. Yanow, D. (2000). *Conducting Interpretive Policy Analysis*. Qualitative Research Methods Series 47. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
7. Sabatier, P. A., & Weible, C. M. (Eds.). (2014). *Theories of the Policy Process* (3rd ed.). Boulder, CO: Westview Press.